

Nótári Tamás

Záró beszámoló

A „*Lex Baiuvariorum – jogfelfogás és társadalomkép a korai középkorban*” című kutatási projekt keretében a kora középkor jogalkotásának egyik legeredetibb termékét, a *Lex Alamannorum* mellett a másik teljes terjedelmében ránk maradt délnémet *Volksrecht*et vizsgáltam. E kutatás nem csupán önmagában bír jelentőséggel a kora középkori jogfejlődés, jogalkotás, a korabeli társadalomszerkezet, valamint jog- és államfelfogás megértése szempontjából, de hatása, kiváltképp a kora középkori magyar jogalkotásra, elsősorban Szent István törvényeire gyakorolt befolyása is nehezen túlbecsülhető. A kutatómunka a *Lex Baiuvariorum* komplex feldolgozását, a keletkezés körülményeinek, a törvény jogtörténeti jelentőségének, nyelvi jellegének és hatástörténetének vizsgálatát tűzte célul maga elé. Ennek során részletes képet nyertünk a kora középkor jogfogalmáról, a törvényalkotónak a jog társadalmi funkciójáról vallott elképzeléseiről, az állami szuverenitás törvényi megjelenéséről, a személyállapot és társadalomkép jogforrási tükröződéséről.

Az alábbiakban a projekt keretében publikált könyvek köré csoportosítva röviden vázolom a kutatás során elért eredményeket, illetve fontosabb megállapításokat.

Bavarian Historiography in Early-Medieval Salzburg című monográfiámban (Passau, Schenk Verlag, 2010) a bajor historiográfia Salzburgban keletkezett alkotásait (*Libellus Virgilii, Gesta Sancti Hrodberti confessoris, Liber confraternitatum, Notitia Arnonis, Breves Notitiae, Carmina Salisburgensia, Conversio Bagoariorum et Carantanorum*) vizsgáltam filológiai és jogtörténeti szempontból, mintegy megteremtve a *Lex Baiuvariorum* kutatásához elengedhetetlenül szükséges történeti kontextust a korabeli nem jogi forrásanyag elemzésével. A következő okoknál fogva vettem éppen a salzburgi forrásokat górcső alá. Egyrészt a salzburgi historiográfia – s e fogalmat itt kiterjesztően értelmezvén ide soroltam a történeti forrásértékkel bíró és önmagukban is történeti tényanyagot elbeszélő hagiográfiát, a birtokjegyzékeket és *carmen*eket – kiemelkedően gazdag a korabeli bajorországi forrásanyaghoz képest, hiszen keletkeztek ugyan hagiografikus művek, birtokjegyzékek és levelek Freisingban, Regensburgban és Passauban is, ám egyedül Salzburg büszkélkedhet a *Conversio Bagoariorum et Carantanorum*mal, e sajátos, Salzburgra oly jellemző *genus mixtum*mal. Másrészt az Agilolfing-dinasztia utolsó hercege, III. Tasziló Nagy Károly általi trónfosztása és az önálló Bajor Hercegség felszámolása után Regensburg megszűnt hercegi székhely lenni, s a 798-ban érsekséggé emelkedett Salzburgi Püspökség a VIII. század végére vitathatatlan primátusra tett szert a többi bajor egyházi központ felett, vagyis immáron de iure is Bajorország hatalmi centrumává lett – e források kiemelt elemzését tehát már keletkezési helyük történeti–politikai fontossága is indokolja. Harmadrészt pedig a IX. század végi salzburgi források egyedülálló jelentőségű információkkal gazdagítanak bennünket a Kárpát-medence – az avarok – történetét illetően.

A monográfia rendszerét tekintve a források kronológikus rendjét követtem. Az első fejezet Virgil püspök korának forrásait (*Libellus Virgilii, Gesta Sancti Hrodberti confessoris, Liber confraternitatum*) vizsgálja, valamint azon kérdést, hogy Virgil személyében találhatjuk-e meg az Aethicus Ister álnéven ránk maradt *Cosmographia* szerzőjét. A második fejezet Arn püspök (utóbb érsek) időszakának, vagyis a VIII. század végének két birtokjegyzékét, a *Notitia Arnonist* és a *Breves Notitiaet* elemzi jogtörténeti és filológiai szempontból. A harmadik fejezet Liupram és Adalwin érsek korának forrásait, a *Carmina Salisburgensiát* és a *Conversio Bagoariorum et Carantanorum*ot veszi górcső alá.

Lex Baiuvariorum – A bajorok törvénye című könyvem (Szeged, Lectum Kiadó, 2011) a kora középkori bajor törvényt latin szövegét, magyarázatokkal ellátott fordítását tartalmazza, valamint egy hosszabb, a törvény keletkezési körülményeit, történeti háttérét, bizonyos pontjait és utóhatásának egy elemét megvilágító kísérő tanulmányt. A fordítás alapjául elsősorban Johannes Merkel a *Monumenta Germaniae Historica* részeként megjelent kiadását vettem tekintetbe (*MGH Leges, III.* Hannover 1863. 257–338), azonban több esetben nem az általa javasolt szövegváltozatot tekintetem kiindulópontnak, hanem egy-egy, kiadásának kritikai apparátusában közölt szövegváltozatot. A törvénytörvényhez fűzött magyarázatok tekintetében alapvetően Merkel *editió*jának és Konrad Beyerle 1926-ban napvilágot látott, a *Lex Baiuvariorum* ingolstadti kódexének facsimiléjét és átíratát közlő kiadásának (*Lex Baiuvariorum. Lichtdruckwiedergabe der Ingolstädter Handschrift.* München 1926) kommentárjára és jegyzeteire voltam tekintettel, illetve ezeket vettem alapul. A kísérő tanulmányban először a *Lex Baiuvariorum* keletkezésének történelmi kontextusát, vagyis Bajorország a VIII. századi politikátörténetét vázoltam fel, ezen belül figyelmet szentelve a VIII. század első felének bajor bel- és külpolitikájának, a bajor egyházszervezet kialakulásának, valamint az önálló Bajor Hercegség megszűnésének. Ezt követően – noha már az előző fejezet tekintetében megelőlegeztem 737 és 743 közötti datálási hipotézisemet – kísérletet tettem a *Lex Baiuvariorum* keletkezési idejének és helyének megállapítására. Miután résztelesebben taglaltam III. Tasziló herceg trónfosztásának jogi háttérét, illetve ezen eseménynek a törvénytörvényben megtalálható lecsapódását, a bajor nemesség kialakulásának folyamatát vizsgáltam, majd a személyállapotok jogi vetületeit elemeztem. Ezt követően szintén a személyállapot és birtokrendszer kérdésére világít rá a *marca* és *commarcanus* szavak behatóbb tárgyalása, ami egyúttal a törvény nyelvhasználatának érdekes, a germán nyelvi elemek aspektusából is hasznosítható adalékokkal szolgál, majd a *Lex Baiuvariorum* és a korabeli bajor birtokjegyzékek tükrében vizsgáltam a birtokadományozás jogi vetületeit, az okirathasználat jellegzetességeit. Végezetül, mintegy a *Lex Baiuvariorum* utóéletének, hatástörténetének egy szeletét megmutatva elemezzük a törvény hatását Szent István *decretumaira*, ami elsősorban nem is a kora középkori germán, hanem sokkal inkább a magyar jogtörténet, a magyar jogrendszer kezdeteinek kardinális kérdése.

Studia Iuridico-philologica II. Studies in Medieval Philology and Legal History című tanulmánykötetem (Szeged, Lectum Kiadó, 2012) legnagyobb része szintén a

Lex Baiuvariorum, illetve a kora középkori bajor historiográfia tárgyában született tanulmányokat tartalmaz.

Jog és társadalom a Lex Baiuvariorumban (Szeged, Lectum Kiadó, 2012), valamint ***Law and Society in Lex Baiuvariorum*** (Passau, Schenk Verlag, 2012) című monográfiáimban – mintegy a latin szöveg és a magyarázatokkal ellátott fordítás logikus folytatásaként – a *Lex Baiuvariorum* bizonyos jog- és társadalomtörténeti aspektusait kívántam behatóbban vizsgálni, teret szentelve ugyanakkor – lévén hogy ezt a téma elengedhetetlenül szükségessé teszi – a középlatin filológiai elemzésnek is.

Az első fejezetben egyfelől Bajorország történetét és társadalmát vizsgáltam a VIII. század első felében – ezen belül kitérve a bajor kül- és belpolitikára, a bajor egyházszervezet kialakulására, a társadalom felépülésének bizonyos kérdéseire, nevezetesen a bajor nemesség kialakulására, valamint a szabadok és rabszolgák *statusára* –, másfelől az önálló Bajor Hercegség megszűnését elemeztem, górcső alá véve III. Tasziló, az Agilolfing-dinasztia utolsó hercegének trónfosztását, illetve a trónfosztás jogi hátterét.

A második fejezetben a *Lex Baiuvariorum* keletkezéstörténetével foglalkoztam, ezen belül kitérve a *Lex Baiuvariorum* datálásának kérdéseire, a *Prologus* elbeszélésében foglaltaknak és a törvény keletkezési folyamatának lehetséges összefüggéseire, a törvény első két *titulus*ának jelentőségére a datálás szemszögéből, valamint a *Lex Baiuvariorum* megszerkesztési folyamata kapcsán felmerülő problémákra. Ennek során a *Lex Baiuvariorum* ránk maradt változata kapcsán elfogadtam Landau azon hipotézisét, hogy a kompilátor szerzetesek a hercegi székhelyen, Regensburgban található Szent Emmeram-kolostor lakói lehettek, továbbá hogy a 737 és 743 közötti keletkezési dátumot támasztja alá a *Lex Baiuvariorumban* megmutatkozó, a germán népjogokat jóval meghaladó mértékű egyházi hatás is. Kiemeltem ugyanakkor, hogy a *Prologus* hitelességére nézve minden tekintetben helytálló következtetést levonni jóformán lehetetlen, vagyis az abban foglaltak nem visznek érdemben közelebb a törvény pontos datálásához. Egyetértettem ugyanakkor Brunner azon hipotézisével, miszerint mind a *Lex Alamannorum* bizonyos részei, mind a *Lex Baiuvariorum* első két *titulusa* egy elveszett Meroving törvényre megy vissza. A *Lex Baiuvariorum* első két *titulusa* egyrészt mind szerkezetében, mind nyelvezetében, mind pedig kézirati hagyományát tekintve szerves egységet képez, másrészt egyértelmű átfedést mutat a *Lex Alamannorum*nak az egyházra és az uralkodóra vonatkozó rendelkezéseivel – valószínűsíthető tehát, hogy legalábbis e *titulusok* már eleve egy egységként kerültek összegzésre, lévén hogy a törvény szerkesztői aligha nyúltak vissza minden egyes újjászerkesztés alkalmával az első két *titulus* forrásaiul szolgáló törvényekhez, vagyis a *Codex Euricianushoz* és a *Lex Alamannorumhoz*.

A harmadik fejezetben először a büntetőjog kérdéskörével foglalkoztam. A kora középkori germán jogokban nem találhatjuk meg a büntető- és a magánjog dogmatikus distinkcióját – megállapíthattuk ugyanakkor, hogy a *Volksrechtek* alapvetően „büntetőias” jogalkotás termékei. Mindennek fényében megkíséreltem a *Lex Baiuvariorum* „általános részét”, „különös részét” és szankciórendszerét szisztematikusan felvázolni. A magánjogot bemutató alfejezetben a peres eljárást, a

családi, a dologi, a kötelmi és az öröklési jogot vizsgáltam a forrásanyag tükrében. Ezt követően fejezetben a rabszolgák magán- és büntetőjogi helyzetét elemeztem a terminológiai kérdéseket követően rátérve a rabszolgára mint a jogügylet tárgyára, a rabszolga által kötött ügyletekre és a *peculium* mibenlétére, az idegen rabszolgában okozott kárra, valamint a rabszolga által elkövetett bűncselekmény szankcionálásának problematikájára. Összefoglalásként megállapítható, hogy a germán *Volksrechte* közül a *Lex Baiuvariorum*ban található meg a legtöbb – és egyúttal legrugalmasabb és a gyakorlat igényeinek legmegfelelőbb – szerződési előírás. Ezek elsődleges, a törvényben *expressis verbis* jelzett célja a megkötött szerződések épségben tartása és a forgalom biztonságának megőrzése. E bajor törvényi rendelkezések jórészt vizigót mintákra tekintenek vissza, azonban a törvényalkotók ezeket nem szolgai módon másolták, hanem azokat saját tapasztalataiknak megfelelően módosították is. A rabszolgákra vonatkozó rendelkezések tekintetében leszögezhető, hogy a *Lex Baiuvariorum* (a benne megmutatózó, korántsem elhanyagolható hatás ellenére) nem tett jelentős lépést a többi germán népjoghoz képest a szabadságuktól megfosztott személyek helyzetének javítása, ember mivoltuk elismerése felé. Ennek fényében megállapítható, hogy – noha a medievisztika e terminológiát kevésbé preferálja – a *mancipium*, *servus* és *ancilla* kifejezések a szokásos, a jogi tartalomtól inkább messzebb, mintsem ahhoz közelebb vivő *szolga* és *szolgáló* fordítások helyett a *rabszolga* kifejezéssel is visszaadhatók.

A negyedik, a *Lex Baiuvariorum* nyelvezetét, forrásait és hatását elemző fejezet a következő elemekre osztható. A törvény germán nyelvi elemeit tárgyaló alfejezetben az alábbi kérdéseket tettem vizsgálódás tárgyává: a *Lex Baiuvariorum* germán kifejezéseinek általános jellemzőit, a törvénytörvény *ex asse* bajor kifejezéseinek problematikáját, a további (feltehetőleg) bajor kifejezéseket, a bajor személynevek kérdéskörét, a *Lex Alamannorum*mal egyező fordulatokat, a bajornak vélelmezhető *terminus*okat, valamint az egyéb germán kifejezéseket, s mindebből igyekeztem néhány konklúziót levonni. A *Lex Baiuvariorum* germán kifejezéseinek nagyobb része ősi, roppant markáns szóösszetételként jelenik meg a szövegben egyrészt a latin szöveget magyarázzák, illetve egészítik ki, másrészt adják vissza a latin, rendszerint önálló mondatrészt képező tényállás-megjelöléseket egy-egy germán *terminus technicus*szal, harmadrészt szerepelnek önálló kifejezésként latin magyarázattal, vagy anélkül. A nem bajor eredetű germán kifejezések tekintetében megállapítható egyfelől, hogy számos átvételre került sor a *Lex Alamannorum*ból. Bizonyos szavak megtalálhatók a *Lex Salicá*ban is, ugyanakkor kiemelendő, hogy több száli frank kifejezés olvasható a *Lex Baiuvariorum*ban, amely nem szerepel a *Lex Salicá*ban, tehát későbbi törvények, *capitularék* ismeretének eredményeként kerülhetett a bajor törvénytörvénybe. Az *Edictus Rothari* és a *Lex Baiuvariorum* közti nyelvi kapcsolatot szintén számos szó esetében kimutatható – ugyanakkor számos szó esetében az átfedés csupán felerészben található meg: kérdés marad természetesen, hogy ezen egyezések és különbözőségek aránya mellett merre billenjenek a mérleg: az átvétel, vagy a közös germán gyökerekből fakadó átfedések felé.

A *Lex Baiuvariorum* kompilátorainak forráshasználatát elemezve kitértem a törvény lehetséges világi és egyházi forrásainak, vizigót hatás, valamint az alemann törvényekkel fennálló kapcsolat problematikájára, ami több következtetés levonását tette lehetővé. A *Lex Baiuvariorum* szerkesztői a *De commendatis et commodatis*, a *De ventitionibus*, a *De furto* és a *De terminis ruptis titulusok*ban merítették a legtöbbet *Codex Euricianus*ból – már amennyire ezt az utóbbi ránk maradt részei alapján megállapíthatjuk. A kötelmi jogi résztől eltekintve nem állapítható meg, hogy a *Lex Baiuvariorum* kompilátorai milyen mértékben használták fel a *Codex Euricianust*. A vizigót előképből a *Lex Baiuvariorum* szerkesztői teljes tudatossággal válogattak, vagyis a szolgálai másolás helyett a bajor életviszonyokhoz mérten és igazítottan vettek át részeket, ám ezeket számos ponton módosították, és átalakították – így példának okáért az érintett személyek *status*ának megfelelő differenciálással. Az egyéb források – így elsősorban a *Lex Alamannorum* – tekintetében nagy valószínűséggel nem annyira a két törvény egymásra hatását kell feltételeznünk, hanem egy közös (feltehetően Meroving-kori) előzményt, amelyet mindkét *lex* szerkesztői felhasználtak. A közelebbről nem meghatározható kánonjogi gyűjteményeket mint forrásokat a *Lex Baiuvariorum* kompilátorai szintén saját igényeiknek megfelelően alkalmazták, vagyis igyekeztek az azokból átvett passzusokat szerves elemként bedolgozni a bajor törvény szövetébe.

A következő alfejezet egyfajta *excursus*nak is felfogható, lévén hogy egy konkrét tényállás – a sírrablás/sírgyalázás – szabályozásának összevetési lehetőségét vizsgáltam a germán jogokban, kitérve a gót, a burgund és a langobard, a frank, valamint az alemann és a bajor törvényekben található rendelkezésekre. Eredményként mindezen törvények kapcsán megállapítható, hogy a sírrablás/sírgyalázás tényállásának megfogalmazása és az ehhez kapcsolódó szankció szervesen római és kánonjogi gyökerekből táplálkozik, valamint hogy – noha természetesen e rendelkezések szervesen illeszkednek a germán népjogok szellemiségébe és szankciórendszerébe – sem a szankciórendszer, sem az ehhez kapcsolódó képzetek nem mutatnak érdemi áthallást az ősi germán (pogány) gondolatvilággal és vallással.

A *Lex Baiuvariorum* hatástörténetéből egy momentumot, a bajor *lex*nek Szent István törvényeire gyakorolt befolyását ragadtam ki, s ennek keretében vizsgáltam Szent István törvényeinek szöveghagyományát és törvényalkotásának alapvonásait, a kontinuitás és az újítás problematikáját az első magyar *decretumok*ban, a keleti és nyugati források felhasználási módját, a *decretumok* főbb szabályozásai tárgyait, valamint a *Lex Baiuvariorum* szövegszerűen kimutatható hatását Szent István törvényeire. Leszögezhető, hogy a Szent István-i törvények és a *Lex Baiuvariorum* között számos átfedés, pontosabban előbbinek utóbbiból történt átvétele rögzíthető. Ezek részint a szerkezetben, részint a bevezetőben, részint több konkrét törvényhelyen érhetők tetten. A konkrét szöveghelyek kapcsán az átvétel ténye a vasárnapi munkaszünet és a leányrablás esetében csupán valószínűsíthető, a gyűjtogatás és a felségárulás esetében azonban biztosra vehető – vagyis utóbbiak alapján nem kételkedhetünk abban, hogy az első magyar törvények szerzője ismerte és felhasznalta a bajor törvénykönyvet, ami valószínűsíti annak felhasználását a többi esetben is.

A kutatás eredményei a következő kiadványokban kerültek összefoglalásra: egy magyar nyelvű és két külföldön megjelent angol nyelvű monográfiában, egy latin-magyar kétnyelvű forráskiadványban és egy angol nyelvű tanulmánykötetben, valamint több magyar, angol és német nyelvű tanulmányban. A kutatás részeredményei ezen felül több nemzetközi és hazai konferencián kerültek ismertetésre.

Könyvek

1. *Bavarian Historiography in Early Medieval Salzburg*. Passau, Schenk, 2010. 192 old.
2. *Lex Baiuvariorum – A bajorok törvénye*. Szeged, Lectum, 2011. 266 old.
3. *Jog és társadalom a Lex Baiuvariorumban*. Szeged, Lectum, 2012. 410 old.
4. *Law and Society in Lex Baiuvariorum*. Passau, Schenk, 2012. 296 old.
5. *Studia Iuridico-philologica II. Studies in Medieval Philology and Legal History*. Szeged, Lectum, 2012. 220 old.

Tanulmányok

6. *A határviták rendezésének szabályai a Lex Baiuvariorumban*. Publicationes Universitatis Miskolciensis. Sectio Iuridica et Politica 27/1. 2009. 77-92.
7. *Marca és commarcanus a Lex Baiuvariorumban*. In: G. Tóth P.–Szabó P. (szerk.): Középkortörténeti tanulmányok 6. Szeged 2010. 161-167.
8. *Remarks on the Relation between the Breves Notitiae and the Notitia Arnonis*. Studia Universitatis Babeş-Bolyai Iurisprudentia 2010/2.
9. *Hrodbertus conditor sedis Iuvavensis? Remarks on Gesta Sancti Hrodberti confessoris*. Publicationes Universitatis Miskolciensis, Sectio Iuridica et Politica 29/1. 2011. 57-71.
10. *Egy kánonjogi vita irodalmi utóhatása a kora középkori Bajorországban*. In: Bónis P.–Mázi A.–Tóth Z. (szerk.): De apicibus iuris disputare. Tanulmányok Máthé Gábor tiszteletére. Budapest, s.e., 2011. 159-182.
11. *A Lex Baiuvariorum hatása Szent István törvényeire*. Jogtudományi Közlöny 66. 2011/9. 417-427.
12. *Germán nyelvi elemek a Lex Baiuvariorumban*. Jogelméleti Szemle 2011/4.
13. *Social Structure of Bavaria in the Mirror of the notitiae and the Lex Baiuvariorum*. Studia Iuridica Caroliensia 6. 2011. 133-151.
14. *Szent István törvényei és a Lex Baiuvariorum*. Pro Bono Publico 2011/1. különszám 3-17.
15. *Der Einfluss der Lex Baiuvariorum auf die Gesetze König Stephans I*. Osteuroparecht 2011/4. 423-440.
16. *A Lex Baiuvariorum büntetőjoga*. Jogelméleti Szemle 2012/1. 20-43.
17. *További adalékok a Lex Baiuvariorum germán nyelvi elemeihez*. In: Sepsi E. (szerk.): Európa – Studia Caroliensia – A Károli Gáspár Református Egyetem 2011-es évkönyve. Budapest, L'Harmattan, 2012. 41-66.

18. *Bajor kifejezések a Lex Baiuvariorumban.* In: Kiss A. (szerk.): Középkortörténeti Tanulmányok. Szeged, Szegedi Középkorász Műhely, 2012. (sajtó alatt)
19. *A sírrablás tényállása germán népjogokban.* Jogtudományi Közlöny 2012. (sajtó alatt)

Konferencia-előadások összefoglalói

20. *Der Einfluß der Lex Baiuvariorum auf die mittelalterliche ungarische Gesetzgebung.* In: European Traditions – Integration or Disintegration? XVIIth Annual Forum of Young Legal Historians. Maastricht, Maastricht University, 2011. 45.
21. *A germán hitvilág elemeinek kérdése a kora középkori népjogokban.* In: Fekete B. (szerk.): 4. Jog és irodalom szimpózium. 2012. május 25. Szeged 2012. 7.
22. *Bizánci és nyugati hatások Szent István decretumaira.* In: Olajos T. (szerk.): A Kárpát-medence, a magyarság és Bizánc. Szeged, SZTE BTK-SZAB, 2012. 57.
23. *Byzantinische und westliche Einflüsse auf die Gesetze König Stephans I.* In: Olajos T. (szerk.): A Kárpát-medence, a magyarság és Bizánc. Szeged, SZTE BTK-SZAB, 2012. 58.

Előadások

24. *Római jogi elemek a Lex Baiuvariorumban – Römischrechtliche Elemente in der Lex Baiuvariorum – 2009. március 11. ELTE ÁJK (habilitációs előadás)*
25. *Adalékok a Lex Baiuvariorum nyelvhasználatához – 2009. június 4-5. SZTE BTK „VI. Medievalisztikai PhD-Konferencia”*
26. *Die Entstehungsgründe der kodifikationsgeschichtlichen Erzählung der Lex Baiuvariorum – 2010. március 24-27. Frankfurt am Main „XVIth European Forum of Young Legal Historians”*
27. *Der Einfluß der Lex Baiuvariorum auf die mittelalterliche ungarische Gesetzgebung – 2011. április 13-16. Maastricht „XVIIth Annual Forum of Young Legal Historians”*
28. *Wargus – egy germán büntetőjogi terminus margójára – 2011. december 15. KRE ÁJK „II. KRE Büntetőjog-történeti Konferencia”*
29. *Byzantinische und westliche Einflüsse auf die Gesetze König Stephans I – 2012. május 21-22. A Magyar Bizantinológiai Társaság Szegedi Tagozata „Das Karpatenbecken, die Ungarn und Byzanz”*
30. *A germán hitvilág elemeinek kérdése a kora középkori népjogokban – 2012. május 25. SZTE ÁJK–Csongrád Megyei Fellebbviteli Főügyészség „IV. Jog és irodalom szimpózium”*
31. *A bajor egyház jogállása a Lex Baiuvariorum tükrében – 2011. június 2-3. SZAB–SZTE BTK „VIII. Medievalisztikai PhD-konferencia”*